

Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

The Journal of Near East University Faculty of Theology

ISSN: 2148-6026 | e-ISSN: 2687-4121

Aralık / December | 2022/8/2

VEFAT EDENİN YAKINLARI TARAFINDAN TAZİYEME GELENLERE YEMEK VE İÇECEK İKRAMINDA BULUNULMASININ DİNİ AÇIDAN DURUMU

The Situation Of The Deceased's Relatives Offering Food And Drinks In Condolences

NİZAMETTİN ERGÜVEN

Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Fıkıh
Anabilim Dalı, Mersin, Türkiye.

Assist. Prof., Member, Mersin University, Faculty of Islamic Sciences, Basic Islamic
Sciences, Department of Fiqh, Mersin, Türkiye.

n.erguven@mersin.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-4807-7635

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Types: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 24.10.2022

Kabul Tarihi | Accepted: 11.12.2022

Yayın Tarihi | Published: 25.12.2022

Atıf | Cite as

Ergüven, Nizamettin. "Vefat Edenin Yakınları Tarafından Taziye Gelenlere Yemek ve İçecek
İkramında Bulunulmasının Dini Açıdan Durumu". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2
(Aralık 2022), 312-326. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2022.8.2.10>

Ergüven, Nizamettin. "The Situation of the Deceased's Relatives Offering Food and Drinks in
Condolences". *The Journal of Near East University Faculty of Theology* 8/2 (December 2022), 312-326.
<https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2022.8.2.10>

İntihal | Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Telif Hakkı | Copyright

Copyright © 2022. Telif hakkı yazar(lar) tarafından YDUILAF'a devredilmiştir. Bu makale, Creative Commons Atıf Lisansının
(<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

Copyright © 2022. Copyright has been transferred to YDUILAF by the author(s). This article is an open access article
distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License

(<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Vefat Edenin Yakınları Tarafından Taziye Gelenlere Yemek ve İçecek İkramında Bulunulmasının Dini Açıdan Durumu

Öz

Her canlının ölümü tadacağı bir sünnettir. Ölüm bir yok oluş değil, ebedi bir hayata geçiş kapısıdır. Her ayrılık yakınları için ve sevenleri için bir hüznün sebebidir. İnsan fitraten sevinç günlerinde ve üzüntülü olduğu günlerde yanında yakınlarını ve sevdiklerini görmek ister. İslam dini insanı yaratılış olarak mükerrem görmektedir. Canlısı mükerrem olduğu gibi ölüsü de mükerremdir. Vefat eden bir müminin geride kalan müminler üzerinde onu techiz, tekfin, namaz ve defin sorumlulukları vardır. Bunun yanında ölünün yakınlarının üzüntülerini paylaşma, onlara teselli verme, onların sıkıntılarını hafifletmek için taziyede bulunma sorumluluğu vardır. Burada amaçlanan şey onların sıkıntılarını sıkıntı katmak değil onların sıkıntılarını hafifletmektir. Allah Resülü ölü yakınlarının yükünü hafifletmek için evlerine yemek götürülmesini tavsiye etmiştir. Zamanla bazı yörelerde bu tavsiyelerden uzaklaşmış ölü yakınlarına yemek götürmenin yerini, ölü sahiplerinin taziyede bulunanlara yemek hazırlaması almıştır. Bu durum âlimler tarafından sünnete ters bir eylem olarak görülmüş ve mekruh kabul edilmiştir. Hatta ölünün yakınlarının yemek harcamalarında yetim hakkı varsa, yemek verme eylemi haram kabul edilmiştir. Ayrıca aralarındaki bazı benzerlikler nedeniyle yemek verme işi cahiliye âdeti olarak nitelendirilmiştir. Sahabeden gelen bazı rivayetlerde ölü yakınlarının taziye için yemek hazırlaması, *niyâhe* (ölü üzerine yüksek sesle ağıt yakarak ağlamak; kadınların yüksek sesle, sesli ve sözlü olarak ölen kişiye toplu halde ağlaşmaları) eylemi gibi kabul edilmiştir. Allah Resülün'den (s.a.s.) gelen pek çok rivayette, niyâhe'nin Yüce Allah tarafından lanetlendiği, ahirette kişiyi büyük bir azaba düşürme kılıcı ve bir cahiliye geleneği olduğu bildirilmiştir. Ölü sahiplerini yemek hazırlamaya sevk eden sebepler arasında; iyilik beklentisi, suçlanma korkusu, âdet haline gelme, ölü evine yemek getirme âdetinin terk edilmesi, taziye yerlerinin artması, mahcup olma korkusu olduğu söylenebilir. Vefat edenin yakınları tarafından taziyeye gelenlere yemek ikram etme âdetinin önüne geçmek için şu faaliyetlerin yapılması elzem görünmektedir: Müslüman bir toplumda taziyeye gelenin, yemek beklentisi içerisinde olmasının fitri/ahlaki/dini açıdan kerih olan bir davranış olduğu bilincinin topluma kazandırılması; taziyede yemek vermemenin değil, vermenin kınanır hale gelmesi için toplumdaki her bireyin kendine düşeni yapması; taziyeye gelenlere yemek vermekle ölen akrabasının hayrının verilemeyeceği, aksine dinen kerih sayılan bir iş yaptıklarının farkında olması için çaba sarf edilmesi, ölü için hayır verme yolunun bu şekilde değil, doğrudan yoksulların eline teslim edilmesiyle gerçekleşeceği bilincinin yerleşmesinin sağlanması; taziye için açılan müstakil mekânlarda, taziye sahiplerinin yemek yiyebileceği bölümler ile taziyeye gelenlerin oturduğu bölümlerin ayrı olması için inşaat aşamasındayken planların yapılması; taziyeye gitmenin yemek saatlerine denk getirilmemesi; taziye evlerinin sohbet evlerine dönüşmemesi için taziyelerin kısa tutulması, taziye kabulünün akşam ezanıyla birlikte bitirilmesi; ölen kişinin uzak ülkelerden gelen ve hemen geri dönemeyen birinci derece akrabaları ve diğer yakın akrabaları için yemek, barınma ihtiyaçları komşu ve uzak akrabaları tarafından karşılanamıyorsa bu konuda sivil toplum kuruluşları, belediyeler veya diğer kurumlar bünyesinde özel fonların oluşturulması için çalışmaların yapılması.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Ölüm, Taziye, Yemek, Hüküm.

The Situation of The Deceased's Relatives Offering Food and Drinks in Condolences

Abstract

It is a law of Almighty Allah that every living thing will drink the sherbet of death. Death is not an extinction, but a gateway to an eternal life. Every separation is a cause of sadness for their relatives and loved ones. People naturally want to see their relatives and loved ones next to them on days of joy and sadness. The religion of Islam regards people as honorable. Just as the living thing is blessed, so is the dead. The responsibilities of a deceased believer over the remaining believers are determined by the responsibilities of equipment, takfin, prayer and burial. In addition, there is a responsibility to share the grief of the relatives of the deceased, to console them, and to offer condolences to alleviate their distress. The main aim is not to add to their troubles, but to alleviate their troubles. The Messenger of Allah recommended taking food to their homes to lighten the burden of their deceased relatives. Over time, these recommendations were abandoned in some areas, and instead of bringing food to the relatives of the deceased, the owners of the deceased prepared meals for those who came to offer condolences. Without exception, it was seen by scholars as an act contrary to the practice of the Messenger of Allah and accepted as makruh. If this food is made from the property of an orphan, it is haram to eat this food. In some hadiths from the Companions, it is accepted as niyaha for the relatives of the dead to prepare food for the condolences. Final action; In many narrations from the Messenger of Allah (pbuh), it is reported that he was cursed by Almighty Allah, inflicted a great torment in the hereafter, and is a

tradition of ignorance. Some of the reasons that lead the dead owners to prepare food are as follows; expectation of goodness, fear of being accused, becoming a custom, abandoning the custom of bringing food to the dead, increasing the number of places of condolence, fear of embarrassment, etc. can be said. In order to prevent the custom of offering food to condolences by the dead owners, it seems essential to carry out the following activities: First of all, in a Muslim society, it is a duty of everyone who is responsible for this issue, so that the condolences do not expect to be offered food and drink at the condolence house. It should try to impose on the culture of the society that not giving food in condolences is not a bad behavior. One should know that the good of the deceased relative is not met by giving food to the guests. Making efforts to establish the awareness in the society that those who give food should be aware that what they are doing is not good, but on the contrary, that they are doing a deed that is considered religiously despised, and that the good of their deceased relative will only be realized by delivering them directly to the hands of the poor, not in this way. In the detached places opened for condolences, this should be taken into account during the construction phase so that the sections where the condolences can eat and the sections where the condolences sit is separate. Not coinciding with meal times to go to condolences. Condolences should be kept short so that condolence houses do not turn into chat houses. Only if the need for food and shelter cannot be met by neighbors and friends for first-degree relatives and other close relatives of the deceased who come from distant lands and cannot return immediately; Special funds for this issue within the body of non-governmental organizations, municipalities or other institutions and special venues should be made where necessary.

Keywords: Fiqh, Death, Condolence, Food, Provision.

Giriş

Müslüman olarak diğer Müslümanlara karşı görevlerimizden biri de ölümü halinde onun techiz ve tekfinini yapmak, üzerine cenaze namazını kılmak ve Müslümanın onuruna yakışır bir şekilde onu gömmektir. Farz-ı kifâye olan bu görevlerin Müslüman cemaati arasından bazılarının yapması yeterlidir. Kimsenin bu sorumluluğu üstlenmemesi halinde, imkân olduğu halde bu görevleri yerine getirmeyen her Müslüman günahkâr duruma düşer.¹

Bunun yanında Müslümanların birbirlerinin dertleriyle dertlenmesi acısını paylaşması başta gelen ahlaki bir görevdir. İlahi hükmün tecelli etmesi halinde Müslümana düşen, din kardeşine teselli vermesi, sabrı tavsiye etmesi anlamında olan² taziye de bulunması da hem insani hem de İslâmî görevdir.³ İslâm'ın ilk yıllarından beri ölenin yakınlarına taziye verme geleneği devam ede gelmiştir. Zamanla taziye uygulamasına sünnete uygun olmayan birtakım âdetler girmiştir. Bunlardan biri de taziye sahiplerinin taziye gelenlere yiyecek-içecek ikramında bulunmasıdır. Konuyla ilgili kitaplara baktığımızda sahabe döneminde de bazı sahabelerin bu yanlış uygulamayı kınadığı görülmektedir. Zamanla çeşitli İslam beldelerinde yazılan fıkıh kitaplarında bu konuya değinilmiş, müelliflerin bu tür uygulamaları kınadığı görülmektedir. Ülkemizde de yakın ve uzak dönemlerde bu yanlış uygulamanın örneklerinin görülmesi sebebiyle bu uygulama eleştirilmiştir. Günümüzde yapılan bazı çalışmalarda da az da olsa bu konuya değinilmiştir.⁴ Hatta bu konunun sebep olduğu bazı olumsuzluklar medyada haber konusu bile olmuştur. Ölü yakınlarının taziye gelenlere yemek yedirmesinin yaşattığı büyük maddi sıkıntılar sebebiyle; bazı

¹ Bk. Abdurrahman b. Muhammed el-Cezîrî, *Kitâbü'l-fıkh 'ala'l-mezâhibi'l-erba'a* (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiye, 1424/2002), 1/455-492.

² Mecdüddin Muhammed b. Yakub el-Fîrûzâbâdî, *Mu'cemü'l-kamûsü'l-muhît* (Beirut: Dâru'l-Ma'rife, 1430/2009), 869.

³ Vefat edenin yakınlarına taziye vermenin gerekliliğiyle alakalı geniş bilgi için bk. Mustafa Çağrırcı, "Tâziye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 40/ 202-203.

⁴ Ülkemizde ölüm ve taziye ile ilgili yapılan çalışmalarda "taziye yemeği" konusuna değinilmiştir. Örnek için bk. Bedri Aslan, "İslâm Hukukunda Ölenlerin Ardından Yapılan Bazı Uygulamaların Bidatle İlişkisi -Diyarbakır ve Mardin Örneği-", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/16 (2017), 123-124; Mehmet Aziz Yaşar, "İslam Fıkıhı Açısından Taziye Meselesi Üzerine Bir Değerlendirme", *Artuklu Akademi* 4/2 (2017), 124; Celil Ebuzer, "Şanlıurfa'da Değişen Toplumsal Yapıda Taziye Geleneği -Bir Toplumsal Yapı Çözümlemesi-", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/2 (2010), 268-272; Hüseyin Balık, *Modern Dönemde Taziye Geleneği: Taziye Evleri -Batman Örneği-* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 97-101; Mustafa Hakkı Ertan, "Sosyolojik Açıdan Batman ve Yöresindeki Taziye Geleneği ve Bu Geleneğin Anadolu Taziye Kültürü ile Karşılaştırılması", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* 1/1 (2012), 955-960; Suvat Parin, Ahmet Emre Bilgili, Zekeriya Menak, "Kent(l)ileşme Pratiğinde Yeni Bir Olgu: Taziye Evleri ve Farklılaşan Sosyo-Kültürel Pratikler", *Sosyal Bilimler Dergisi* 5/2 (2012), 221-222.

yörelere müftülük, resmi kurum ve kuruluşlar, kanaat önderleri ve sivil toplum örgütleri eliyle bu yanlış uygulamanın kaldırılması için girişimlerde bulunulmuştur.⁵

Bu araştırmada tarihten günümüze bazı Müslüman beldelerde devam edegelen bu uygulamanın mezhep âlimleri tarafından nasıl işlendiği ve bunun hükmünün ne olduğu konusu ele alınmıştır. Konu önce her mezhebin belli kaynakları çerçevesinde işlenmeye çalışılacaktır. Devamında konu mukareneli, ansiklopedi ve fetva kaynaklarından faydalanarak değerlendirmeye alınacaktır. Son olarak da günümüzde bu konunun doğurduğu bazı sonuçlara değinilerek, sorunun ıslahı babında yapılabilecekler temas edilecektir.

1. Mezhep Âlimlerinin Taziye Yemeği Konusundaki Değerlendirmeleri

Bu başlık altında konu okuyucuya da fikir vermek adına her mezhebin bazı eserlerinden alıntılar yapılarak işlenmeye çalışılacaktır. Konu önce Hanefî âlimlerin daha sonra Şâfiî, Malîkî, Hanbelî, Câferî ve Zeydî âlimlerin görüşleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

1.1. Hanefî Âlimlerinin Görüşü

Hanefî âlimleri arasında konuyu ilk işleyenlerden biri İbnü'l-Hümâm'dır (öl. 861/1457). *Hidâye* şerhi olarak kaleme aldığı *Fethu'l-Kadîr* adlı eserde taziye yemeği hakkında şunları zikretmektedir: "Taziye sahiplerinin gelenlere yemek hazırlayıp yedirmeleri mekruhtur. Ziyafet üzüntülü günde değil, mutluluk gününde hazırlanır. Bu işlem çok kötü (mustakbihe) bir bid'attir. İmam Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce sahih bir isnadla Cerir b. Abdullah'tan: 'Bizler ölü sâhiblerinin yanında toplanmayı, onların da toplananlara yemek hazırlamalarını niyâhe gibi kabul ederdik.'⁶ rivayetini aktarmışlardır."⁷ *Niyâhe*, ölü üzerine yüksek sesle ağıt yakarak ağlamak; kadınların yüksek sesle, sesli ve sözlü olarak ölen kişiye toplu halde ağlaşmaları olarak tanımlanmıştır.⁸

Hanefî âlimlerinden Halebî (öl. 956/1549), *Halebî sağîr* adlı eserinde taziye ve ölü yemeği hakkında şunları söylemektedir: "Ölünün ehlinin ziyafet hazırlaması mekruhtur. Ancak ölünün komşularının ve uzak akrabalarının, ölünün yakınları için yemek hazırlamaları ve yemeleri için onlara işaret etmeleri müstehâb olur. Bezzâzî 'Bir kimsenin ölümünün birinci gününde, üçüncü gününde ve yedinci gününde, ölünün ehlinin yemek yapması mekruhtur. Bazı mevsimlerde kabre yemek götürmek ve Kur'an okumak için davet ittihâz etmek; Kur'ân hatmi için veya En'am Sûresini, İhlâs Sûresini okumak için sâlih kimseleri ve kurrâlarını toplayıp onlara yemek yedirmek mekruhtur. Fakat yemeği fakirler için hazırlarsa, bu güzeldir.' demiştir. Bu konu, üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur."⁹

Pakistanda bir komisyon tarafından Hanefî Mezhebi esas alınarak derlenen ve 1672'de tamamlanan *Fetâva'l-Hindiyye (el-Âlemgîriyye)* adlı eserde ise konuyla alakalı şunlar zikredilmiştir: "Ölü sahipleri için,

⁵ Bu konuda basın yayın organlarında çıkan haberlerden bazı örnekler için bk. İhlas Haber Ajansı (İHA), "Taziye sahiplerini mağdur eden taziye yemeği geleneği" (Erişim Tarihi: 10.10.2022); Anadolu Ajansı (AA), "Güneydoğu'da taziye yemeği geleneği sona eriyor", (Erişim Tarihi: 10.10.2022); Muş Şark Haber, "Muşta Taziye yemeği kaldırılmıştır", (Erişim Tarihi: 10.10.2022); Diyanet Haber, "Artık taziye evinde yemek verilmeyecek", (Erişim Tarihi: 10.10.2022); Independent Türkçe, "Taziye yemeği uygulaması nasıl sona erer? Kredi çekenler, borç alanlar, akraba desteğine muhtaç kalanlar anlattı", (Erişim Tarihi: 10.10.2022); Bingöl Online, "Taziye yemekleri kaldırılmalı mı?", (Erişim Tarihi: 10.10.2022); MersinHaber.com,(IMI) "Mersin Horuzlu mahallesinde taziye yemekleri kaldırıldı", (Erişim Tarihi: 10.10.2022); Fib Haber, "Nevşehir'de bu köyde taziye yemekleri kaldırıldı", (Erişim Tarihi: 10.10.2022); Kent Yaşam Haber (İstanbul), "İkinci acı taziye yemeği", (Erişim Tarihi: 10.10.2022); Milliyet.com.tr, "Görenler şaşırıyor bu mahallede (Kayseri-Tomarza- Kapukaya Mahallesi) taziye yemeği kaldırıldı" (Erişim Tarihi: 10.10.2022); urfadasın.com, "Bu köyde (Şanlıurfa-Viranşehir-Nofeli köyü) taziye yemeği kaldırıldı", (Erişim Tarihi: 10.10.2022); Lider Haber Ajansı (LHY), "Kars'ta o mahallede taziye yemeği kaldırıldı", (Erişim Tarihi: 10.10.2022); tv04.net, "Van'da Taziye Yemekleri Yasaklandı" (Erişim Tarihi: 10.10.2022); Güneydoğu Güncel Gazetesi, "Dargeçit'te başlık ve taziye yemeği kaldırıldı" (Erişim Tarihi: 10.10.2022); MalatyaHaber.com, "Akçadağ'da taziye yemekleri kaldırılıyor", (Erişim Tarihi: 10.10.2022); Doğubeyazıt Narinkale Gazetesi, "Doğubeyazıt taziye evleri ve yemekleri", (Erişim Tarihi: 10.10.2022); diyanethaber.com, "Aksaray valiliği, kent genelinde taziye yemeği uygulamasının sonlandırıldığını duyurdu", (Erişim Tarihi:28.10.2022).

⁶ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, *el-Müsned* (Beyrut: Dârü's-Sadr, Beyrut t.y.), 2/204; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid Mâce, *es-Sünen* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009), "Cenâiz", 60.

⁷ İbn Hümâm, Kemaleddin Muhammed b. Abulvahid, *Fethu'l-Kadîr* (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424/2003), 2/150-151.

⁸ Ahmet Muhtar Ömer, *Mu'cemü'l-luğâti'l-'arabiyyeti'l-müeyyessere* (Kahire: Alemü'l-Kütüb, 1429/2008), 1/2301.

⁹ İbrahim b. Muhammed el-Halebî, *Halebî Sağîr*, çev. İbrahim Babadâğî (İstanbul: Akçağ Yayınları, 1992), 2/498.

komşularının yemek yapmalarında bir beis yoktur... Ölümü takip eden ilk üç günde, ölü evinin yemek yedirmesi, ziyafet vermesi mubah değildir.”¹⁰

Son dönem Hanefî Mezhebi müelliflerinden İbn Âbidîn (öl. 1252/1836) önceki Hanefî âlimlerin görüşlerini özetler mahiyette taziye ve yemek konusunda cenaze sahipleri için komşu ve uzak akrabaların yemek hazırlamasının müstehab olduğuna değindikten sonra taziye sahibinin yemek hazırlayıp gelenlere ikram etmesi hakkında: “Bu kötü bir bidattir (bid’atün müstebihetün)” demektedir.¹¹

Görüldüğü üzere Hanefî Mezhebi âlimlerinin geneli taziye sahiplerinin ilk üç günde gelenlere yemek hazırlamasını, kerih/mekruh görmüşlerdir.

1.2. Şâfiî Âlimlerin Görüşü

İmam Şâfiî (öl. 204/819) taziye sahiplerine yemek götürme hakkında şunları zikretmektedir: “Ölü yakınları ve komşularının bir gece ve gündüz yemek hazırlayıp cenazenin olduğu evde yaşayan ölü yakınlarına götürüp onları doyurmaları çok sevimli bir iştir. Bunu yapmaları sünnettir. Çok yerinde bir davranıştır. Bizden önceki ve sonraki iyi insanların özelliğidir.”¹² Şafii âlimlerinden İmam Nevevî (öl. 676/1277) *Ravdâtü't-tâlibîn* adlı eserinde taziye evine yemek götürmenin mübahlığı ve onlar tarafından hazırlanan yemeğe katılmanın ise bid’at olduğunu şu ifadelerle dile getirmektedir: “Ölünün yakınlarına komşuların ve uzak akrabaların yemek hazırlayıp götürmesi bir gün ve gece onları doyurması, yemek yemeleri için onları teşvik etmesi müstehabdır. Ama ölü yakınlarının yemek hazırlaması, insanların o yemek için toplanmaları konusunda hiç bir nakil yoktur. Bu davranış bid’attır, müstahap değildir... Eğer kadınlar bir evde toplanır ölü için ağlaşırlarsa, onlar için yemek hazırlamak caiz değildir. Çünkü bu ma’siyete yardımdır. Aynı zamanda bu *niyâhedir*, haramdır.”¹³

Hatîb eş-Şirbînî (öl. 977/1570) *Muğni'l-muhtâc* eserinde ölü yakınlarının taziye gelenlere yemek hazırlayıp vermesinin hoş bir davranış olmadığını İbnü's-Sebağ’dan alıntı yaparak şu şekilde ifade etmektedir: “Ağıt yakan kadınlar için yemek hazırlamak haramdır. Allah en iyi bilir. Çünkü bu günaha yardımcı olmaktır. İbnü's-Sebağ ve diğer bazı âlimler şöyle demişlerdir: ‘Ölen kimsenin yakınlarının yemek yapması ve insanların da bunu yemek üzere toplanmaları müstahap olmayan bir bidattir.’ Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce¹⁴ sahih bir senetle Cerir b. Abdullah el-Cebelî’den: ‘Bizler ölü sâhiblerinin yanında toplanmayı, onların da toplananlara yemek hazırlamalarını niyâhe gibi kabul ederdik’¹⁵ diye rivayet etmişlerdir.”¹⁶

İbn Hacer el-Heytemî (öl. 974/1567) *Tuhfetü'l-muhtâc* adlı şerh eserde taziye sahiplerinin hazırladığı yemeğe insanları çağırması ve onların icabet etmesinin kerih bir davranış olduğunu şu ifadelerle dile getirmiştir: “Taziye sahiplerinin yemek hazırlayıp insanları çağırması bidat bir davranış olduğu gibi aynı zamanda mekruhtur. O yemeğe icabet etmek de aynıdır.”¹⁷

Yakın dönemde Mustafa el-Hın, Mustafa el-Buğâ, Ali el-Şerbeci tarafından kaleme alınan *Fıkhu'l-menhec 'alâ mezhebi'l-İmam eş-Şâfiî* adlı eserde konu Şâfiî mezhebi kaynaklardan şu şekilde özetlenmiştir: “Ölünün ailesinin yemek hazırlayıp halkı davet etmesi bidattir. Maalesef günümüzde böyle yapanlar mevcuttur. Bu, sünnete aykırıdır. Sünnet olan bunun tersinin yapılmasıdır; komşular veya akrabalar yemek hazırlayıp cenaze evine götürmeli veya cenaze sahiplerini evlerine davet edip onlara yemek hazırlamalılardır. Hazırlanan yemeğin, o gün cenaze sahiplerine yetecek kadar çok olması müstehabdır. Cafer’in ölüm haberi geldiğinde, Hz. Peygamber: ‘Cafer’in ailesi için yemek hazırlayın; çünkü başlarına,

¹⁰ Heyet, *Fetâvâyı Hindiyye*, çev. Mustafa Efe (İstanbul: Akçağ Yayınları, 1984), 1/551-553.

¹¹ Muhammed Emîn İbn Âbidîn, *Hâşiyetü reddü'l-muhtar 'ale'd-dürri'l-muhtar* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1410/1995), 2/260

¹² Muhammed b. İdrîs eş-Şafii, *el-Umm* (Beyrut: İbn Hazm, 1426/2005), 1/492.

¹³ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri en-Nevevi, *Ravdâtü't-tâlibîn* (Lübnan: Daru Kütübü'l-İlmiyye, ts.), 1/665-666.

¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/204; İbn Mâce, “Cenâiz”, 60.

¹⁵ İbn Mâce, “Cenâiz”, 60; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/204.

¹⁶ Şemsüddin Muhammed b. Ahmet eş-Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc* (Lübnan:Daru Kütübü'l-İlmiyye, 1994), 2/61.

¹⁷ Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed b. Muhammed (İbn Hacer) el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc bi şerhi'l-muhtâc* (Mısır: Metbuatu Mustasfa Muhammed, ts.), 3/207.

kendilerini meşgul edecek bir durum geldi' diye buyurmuştur.¹⁸ Matem tutan kadınlar ve benzerleri için yemek hazırlamak haramdır. İsterse onlar ölünün ailesinden olsunlar. Çünkü onlar, günahta yardımlaşmakta ve matemın uzaması için şiirler okumaktadırlar. Ölünün ailesinin ölünün üzerinden kırk gün veya elli gün geçti diyerek yemek hazırlayıp halkı evlerine davet etmeleri bid'attır. Eğer bu yemek varislerin malından yapılırsa ve onların içinde balığ olmayan varsa, bu yemekten yemek, haramların en büyüğünü yemek demektir. Çünkü yetim malı yenmiş, yetimin maslahatı olmayan bir yere malının sarf edilmesi suretiyle onun malı zayı edilmiş olmaktadır. Bu yemeği hazırlayanlar da yiyenler de bu harama ortaklardır."¹⁹

Görüldüğü üzere Şâfi mezhebi âlimlerinin önde gelenlerinin de Hanefi mezhebi âlimleri gibi aynı şekilde, taziye sahiplerinin taziyeye gelenlere yemek yedirmeleri bu yemeğe davet edilenlerin katılımının mekruh bir davranış olduğunu kabul etmişlerdir.

1.3. Malikî Âlimlerin Görüşü

Malikî âlimlerden İbn Hac el-Abderî el-Mâlikî (öl.737/1336) *el-Medhal* adlı eserinde ölü yakınlarına yemek götürmenin müstehab bir davranış olduğuna değindikten sonra, Şâfi âlimlerinin bu konudaki görüşlerini zikrederek meseleye girmekte onların görüşlerini kabul sadedinde şunları aktarmaktadır: "Ölenin yakınları tarafından yemek hazırlanması ve insanların bu amaçla toplanmaları âdeti hakkında öncekilerden bir nakil gelmemiştir. Bu mustahap değil, bidattır."²⁰

Maliki âlimlerden Hattâbî (öl. 954/1547) *Mevâhibü'l-Celîl* adlı eserinde "Taziye sahiplerinin yemek hazırlaması ve insanların o yemekten yemelerini Müslümanların geneli (cemâ'a) kerih görmüş ve bidat saymıştır. Çünkü bu konuda selef-i sâlihinden bir nakil yoktur. Bu yemek düğün yemeği (velime) kabilinden bir fiil değildir." diyerek bu fiilin sünnete aykırı bir davranış olduğunu ifade etmiştir.²¹

Yine Maliki âlimlerden es-Sâvî (öl. 1241/1825) *Şerhu's-sağîr*'de taziye sahipleri meyyitle ilgilendikleri için, taziye sahiplerine komşu ve diğerlerin yemek hazırlayıp götürmesi müstehab olduğunu belirttikten sonra "Niyâhe gibi haram işler için toplananlara yemek götürülmesi caiz değildir. İnsanların ölü evinde hazırlanan yemeği yemek için toplanmaları ise kötü bir bid'attır."²² demektedir.

Maliki âlimlerinin de aynı şekilde Hanefi ve Şâfi mezhebi âlimleri gibi insanların ölü yakınları tarafından hazırlanan yemeği yemek için toplanma eylemini kerih gördükleri anlaşılmaktadır.

1.4. Hanbelî Âlimlerin Görüşü

Hanbelî âlimlerden İbn Kudâme el-Makdisî (öl.620/1223) *el-Muğnî* adlı eserinde ölünün yakınları için yemek hazırlamanın iyi bir davranış olduğuna değindikten sonra, ölü yakınlarının gelenlere yemek hazırlamasını ise cahiliye davranışlarına benzediğini şu ifadelerle dile getirmektedir: "Yardımcı olmak ve gönüllerini kazanmak amacıyla ölünün yakınlarına yemek hazırlamak müstehab görülmüştür. Çünkü onlar, düçar oldukları musibet sebebiyle ve kendilerine (uzak yerlerden) gelenleri ağırlamakla meşgul durumda olabilirler. Bu minvalde Abdullah b. Cafer'den şöyle nakledilmiştir: "Cafer'in ölüm haberi gelince Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: '*Cafer' in ailesi için yemek hazırlayın, zira onları cenaze meşgul etmiştir.*'²³ Ölü sahiplerinin, insanlar için yemek hazırlaması ise mekruh görülmüştür; çünkü bu, onların bu musibetli durumlarına artı bir sıkıntı ve meşguliyet eklemektedir. Bunun yanında cahiliye ehlinin icraatlarına da

¹⁸ Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmîzî, *es-Sünen* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011), "Cenâiz", 21; Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî, *es-Sünen* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009), "Cenâiz", 30; İbn Mâce, "Cenâiz", 59.

¹⁹ Mustafa el-Hım, Mustafa el-Buğâ, Ali el-Şerbeci, *el-Fikhü'l-menhecî 'alâ mezhebi'l-İmâm es-Şâfi* (Dimesşk: Dâru'l-Kalem,1413/1992), 1: 263; Türkçe çevirisi: *Büyük Şâfi Fikhi*, çev. Ali Aslan (İstanbul: Arslan Yayınları,1994), 1/280.

²⁰ Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammd el-Abderî el-Maliki el-Fâsî, *el-Medhal li İbn Hac (Madhâlü's-şer'i's-şerîf)* (Kahire: Mektebetü Dârü't-Türâs, ts.), 3/275.

²¹ Şemsüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman el-Hattâb (er-Ru'aynî el-Maliki), *Mevâhibü'l-Celîl fi şerhi muhtasari Halil* (Lübnan: Dârü'l-Fikr, 1412/1992), 2/228.

²² Ahmed b. Muhammed es-Sâvî el-Mâlikî, *Hasiye ala's-şerhi's-sâlik li ekrabi'l-mesâlik* (Lübnan: Dâru'l-Me'ârif, ts.) 1/561.

²³ Tirmîzî, "Cenâiz", 21; İbn Mâce, "Cenâiz", 59.

benzemektedir.”²⁴

İbn Teymiyye (öl.728/1328) *el-Fetâvâ*'da yukarıdaki ifadelere benzer şekilde şunları söylemektedir: “Taziye sahiplerinin yemek hazırlayıp insanları ona çağırması meşru değildir, bidattir. Bu konuda Cerîr b. Abdullah'tan gelen bir rivayette: ‘Biz ölü evinde toplanmayı ve taziye sahiplerinin yemek hazırlayıp getirmesini niyâhe’den sayardık’²⁵, demektedir.”²⁶

Hanbelî fakihî *Kitabu'l-furu* yazarı İbn Müflih (öl. 763/1362) mezhebin ileri gelen âlimlerinin görüşlerini vererek konunun kerahetini şu şekilde ifade etmiştir: “(Taziye sahiplerinin hazırladığı yemekten yemenin) haram olduğunu kabul edenler vardır. Ahmed b. Hanbel bunu mekruh görmüş ve ‘(ma yu’cibuni) Bu ne acaib bir davranıştır’ demiştir. Câfer nakleder: Onlar için ruhsat yoktur. Merruzî nakletmiştir: bu cahiliye fiillerindedir. Şiddetli bir şekilde onu kerih görmüştür. “²⁷

Taziye ve yemek konusunda diğer âlimlerin ve özellikle Hanbelî âlimlerin görüşlerini özetleyen *Neylü'l-meârib* adlı eserde ölü evinde onlar tarafından hazırlanan yemek için toplanmanın ve onu yemenin mahzurları hakkında şunlar sıralanmaktadır: “İnsanlar tarafından günümüzde yapılan, ölü evinde yakınları tarafından taziye gelenlerin yemesi için hazırlanan yemek âdeti ise şu açılardan çok çirkin bir eylem olarak kabul edilmiştir: Birincisi; sünnete muhalif bir eylemdir, sünnete muhalif olan ise bid'attir. İkincisi; bu âdet, ileri gelen kişilerin ölümü üzerine cahiliye âdetinde kesilen ‘akr ve nahr kurbanlarına benzemektedir. Üçüncüsü, matem (niyâhe) için harcanan haram infaka benzemektedir. Dördüncüsü, geride ölünün varisleri arasında zayıf ve küçük varsa onların malından haksızca harcama olmaktadır. Beşincisi; yemek hazırlama ve insanları ona çağırmanın ölü yakınlarını fazladan meşgul etmektedir.”²⁸

Hanbelî mezhebi âlimlerinin konuyla alakalı görüşlerinin cumhurun görüşleriyle muvafık olduğu görülmektedir. Özellikle İbn Kudâme'nin ölü yakınlarının yemeğine icabetin cahiliye âdetine benzetmesi dikkat çekicidir.

1.5. Câferî Âlimlerin Görüşleri

Câferî âlimlerin geneli taziye sahibinin taziye gelenlere yemek hazırlayıp vermenin mekruh olduğu görüşündedir. ‘Âllâme Hillî (öl. 726/1325), Ehl-i Sünnet âlimlerinin görüşleriyle mukayeseli olarak konuları ele aldığı *Tezkiretü'l-fukahâ* adlı eserinde taziye yemeği hakkında şunları ifade etmektedir: “Taziye sahibine yemek hazırlayıp götürmenin ona yardım olduğu icmâen kabul edilen bir husustur. Kalplerindeki hüznün azalmasına sebeptir. Çünkü onlar başlarına gelen musibetle meşgul olmaktadır... Cafer'in şehadet haberi gelince Allah Resûlü (s.a.s.): ‘Câfer'in ailesine yemek götürün, çünkü onları meşgul eden bir iş başlarına gelmiştir’ diye buyurmuştur. İmam Câfer es-Sâdik kanalıyla gelen bir rivayette de, Câfer b. Ebi Tâlip öldüğünde Allah Resûlü (s.a.s.) Hz. Fatıma'ya (r.anha) Câfer'in hanımı Esmâ'ya gitmesini ve onlara üç gün yemek hazırlayıp götürmesini emretmiştir. Bu sünnet günümüze kadar devam edegelmiştir.²⁹ Ahmed b. Hanbel bir cahiliye fiili olduğu için taziye sahiplerinin hazırladığı yemekten yemeyi kerih görmüştür. Bu anlamda İmam Sadık'dan gelen bir rivayette: ‘Başına musibet gelenin yanında (onların hazırladığı veya onlar için hazırlanan yemekten yemek) cahiliye emellerindedir. Sünnet olan yemek hazırlayıp onlara götürmektir’³⁰demektedir.”³¹

Bu konuda yine Câferî âlimlerden Şehîd-i Evvel (öl. 786/1384) de taziye evine yemek götürmenin icmâen müstehab olduğuna değindikten sonra taziye evinde onların hazırladığı yemekten yemenin Câfer

²⁴ Muvaffakuddin İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni* (Ürdün: Beytü'l-Efkârü'd-Devliyye, 2003), 1/482-483.

²⁵ İbn Mâce, “Cenâiz”, 60; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/204.

²⁶ Takiyyüddin Ahmed b. Abdulhalim İbn Teymiyye, *Mecmû'atü'l-Fetâvâ* (Mısır: Dârü'l-Vefâ, 2005/1426), 24/176,314.

²⁷ Şemsüddin Muhammed b. Müflih el-Makdisî (İbn Müflih), *Kitâbu'l-Furu* (Riyâd: Dârü'l-Mueyyif, 1424/2003), 3/408.

²⁸ Abdullah b. Abdurrahman b.Sâlih Âl Bessâm, *Neylü'l-meârib fi teh'zibi şerhi 'umdeti't-talib* (Mekke: en-Nehdetü'l-Hedîse, 1407), 1/338; Ayrıca bk. Zafer b. Hasan b. Ali Âli Cub'ân, *et-Ta'ziyetü ve ahkâmuhâ* (Mekke: Dârü Teyyibetü'l-Hadrâi, ts.), 157.

²⁹ Muhammed b. Hasan Hür el-Âmili, *Vesailü'si'a ilâ tahsili mesâilî's-şer'i'a* (Beyrut: Dârü'l-İhyâ-i Tûrâsî'l-'Arabi, 1403/1983), “Babu İstihbâbi İttihâzi't-Ta'âmi li Ehli'l-Meyyit”, 67/1, 2/889.

³⁰ Hür el-Âmilî, *Vesailü'si'a*, “Babu İstihbâbi İttihâzi't-Ta'âmi li Ehli'l-Meyyit”, 67/6, 2/889.

³¹ Hasan b. Yûsuf b. Mutahhar el-Hillî (Allame Hillî), *Tezkiretü'l-fukaha* (Kum: Muessesütü Âlü'l-Beyt li İhyâ't-Tûrâs 1414), 2/127-128

es-Sâdık'ın bunun '*cahiliye amellerinden*' olduğu ifadesi gereği mekruh kabul edildiğini belirtmektedir.³² Günümüzde Irak'daki Câferî âlimlerden Ayetullah Sistânî de *İlmihal*'inde 622. meselede "Üç güne kadar ölünün ev halkına yemek ikram edilmesi müstahab, onların yanında ve evlerinde yemek yenilmesi, mekruhtur" demektedir.³³ Şebeketü'l-Me'ârif'l-İslamiyye tarafından heyetçe kaleme alınan *Fıkhu'l-ehzân* adlı müstakil çalışmada Câferî âlimlerin konuya bakışı, yukarıdaki deliller ışığında özetlenmiş ve sonuç olarak taziye evine yemek götürmenin sünnet, onların yaptığı yemekten yemenin cahiliye âdeti olup mekruh kabul edildiği belirtilmiştir.³⁴

Genel olarak baktığımızda Caferî âlimlerin de bu konuda Sünnî âlimler gibi düşündüğü yukarıdaki bilgiler ışığında açıkça anlaşılmaktadır. Konuyla alakalı "onların yanında ve evlerinde yemek yenilmesi" ifadesi dikkat çekicidir. Ölü yakınları tarafından hazırlanan yemek için toplanmanın, cahiliye ameline benzetilme düşüncesinin Hanbelî âlimlerden önce İmam Câfer tarafından dile getirildiği görülmektedir.

1.6. Zeydî Âlimlerin Görüşleri

Zeydî âlimler tarafından da diğer mezhep âlimleri gibi taziye sahibinin taziyeye gelenlere yemek yapması hoş karşılanmamıştır. Zeydî âlimlerin görüşleri esas alınarak taharet, namaz ve cenaze konularının muhtasar olarak işlendiği muasır bir eserde konu hakkında şunlar söylenmiştir: "Taziyede güzel olan taziye sahipleri için yemek hazırlayıp götürmektir. Özellikle birinci gün daha güzeldir. Bunu komşu ve akrabaların yapması gerekir. Ama taziye sahiplerinin yemek hazırlayıp insanları çağırması ise bidattir. Eğer yetimin, gâib'in ve küçüğün hakkının olduğu miras malından yemek hazırlanırsa bu mahzurludur. Çünkü onların izni olmadan malları harcanmaktadır."³⁵

2. Yakın Dönemde Taziye Yemeği Konusuyla İlgili Yapılan Değerlendirmeler

Son yüz yılda mezheplerin görüşlerini toplu halde konu edinen eserlerde taziye yemeği konusunda müstakil başlıklar açılmıştır. Bu türün en yaygın eserlerden biri olan Abdurrahman el-Cezîrî'nin (1882-1941) *Kitabu'l-fıkh 'âla mezâhibi'l-erba'a* adlı eserinde konu mezheplerin görüşlerini özetler mahiyette şu şekilde ifade edilmektedir: "Mekruh bid'atlerden biri de günümüzde yapılan şu uygulamadır ki; cenaze evden çıkarılırken veya mezarın yanına konulurken hayvan kesilmekte, taziye için toplananlara yemek hazırlanmakta ve onlara takdim edilmektedir. Sanki bir sevinç ve eğlence toplantısı varmış gibi... Bu, mekruh bir davranıştır. Vârisler arasında bulûğ çağına ermemiş olanlar varsa, yemek hazırlamak ve gelenlere sunmak haram olur. İmam Ahmed İbn Hanbel ile İbn Mâce, Cerir b. Abdullah el-Cebelî'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: 'Bizler ölü sahiplerinin yanında toplanmayı, onların da toplananlara yemek hazırlamalarını niyâhe gibi kabul ederdik.'³⁶ Komşu ve dostların, ölü sahipleri için yemek hazırlayıp onlara göndermeleri ise mendubtur. Amcası oğlu Ca'fer b. Tayyar şehid olduğunda Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuşlardı: '*Ca'fer'in ailesine yemek yapın. Çünkü onlara kendilerini yemek yapmaktan alıkoyacak bir (musibet) gelmiştir.*'³⁷ Keder ve hüznün, yemek yemeye mâni olduğundan ötürü, ölü sahiplerine yemek yemeleri için ısrar etmek gerekir."³⁸

Vehbe ez-Zühaylî de taziye sahipleri tarafından gelenlere yemek yapılmasını dört mezhep âlimlerinin görüşlerini müdellel şekilde ele alarak hazırladığı *Mevsûatü'l-fikhi'l-İslamî ve'l-kadâyâ el-mu'asırâ* adlı eserinde taziye evine komşu ve akrabasının yemek hazırlayıp götürmesinin müstahab olduğuna değindikten sonra konuyla alakalı şunları söylemektedir: "Bunun aksine ölü evinin gelen gidenlere yemek hazırlaması

³² Muhammed b. Cemaleddin Mekkiyyî'l- 'Âmilî (Şehid-i Evvel), *Zikra's-Şî'a fi ahkâmi's-şerî 'â* (Kum: Muessesütü Âlü'l-Beyt li İhyâi't-Türâs 1419), 2/46

³³ Ayetullah Ali Hüseyinî Sistânî, *Tam İlmihal*, çev. Komisyon (İstanbul: Ahlulbeyt Yayınları, 2013), 144.

³⁴ Komisyon, *Fıkhu'l-ahzân* (Beyrut: Cem'iyyetü'l-Me'ârif, 1420/2009), 44-45.

³⁵ Murtaza b. Zeyd el-Mahatverî el-Heseni, *Fıkhu'l-muyessere et-tahâre ve's-salât ve'l-cenâiz* (Sana: Mektebetü Bedr, 1432/2011), 119.

³⁶ İbn Mâce, "Cenâiz", 60; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/204.

³⁷ Tirmizî, "Cenâiz", 21; İbn Mâce, "Cenâiz", 59.

³⁸ el-Cezîrî, *Mezâhibi'l-erba'a*, 1/490; Türkçe çevirisi: *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, çev. Memet Keskin (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1993), 2/766-767.

mekruhtur, bidattir, aslı esası yoktur. Çünkü böyle yapmakla ölü ailesinin sıkıntı ve kederi bir kat daha artırılmış olur, meşguliyetlerine meşguliyet katılmış ve cahiliye döneminin adetlerine benzetilmiş olur. Hele ölünün varisleri arasında ergenlik çağına girmeyen çocuklar varsa böyle bir evde yemek hazırlayıp misafirlere ve ziyaretçilere takdim etmek haramdır. Cerir b. Abdullah şöyle demiştir: 'Bizler ölünün evinde toplanıp ölü evinin toplananlara yemek yapmalarını niyâheden sayardık.'³⁹ Eğer bunu yapmaya ihtiyaç olursa caizdir. Çünkü ölü evine cenaze ve taziye için köylerden ve uzak yerlerden gelenler olur, ölü evinde gecelemleri gerekirse o takdirde yemek yapılıp yedirilebilir."⁴⁰

Kuveyt Evkaf bakanlığınca hazırlanan "el-Mevsu'atü'l-fikhiyye" adlı ansiklopedide taziye sahiplerinin yemek hazırlaması hakkında "Fakihlerin geneli taziye sahiplerinin taziyeye gelenlere yemek hazırlamasını mekruh kabul etmektedir. Yemek mutlu gün için hazırlanır, kötü gün için değil. Bu eylem kötü bir bidattir (bid'atün müstebihetün)."⁴¹ denilmektedir.

Türkiye Diyanet Vakıf İslam Ansiklopedisi'nde İslam dışı dinlerde cenaze ve adetlerine değindikten sonra İslam'da cenaze başlığı altında cenaze ile ilgili bidatler kısmında şu ifadeler yer verilmiştir: "Akraba ve komşuların yemek hazırlayıp cenaze evine götürmeleri müstehabdır. Cenaze sahiplerinin yemek hazırlayıp başkalarına ikramda bulunması ise hem uygun olmayan bir zamanda külfet getirdiği, hem de cahiliye devri âdetlerinden olduğu için İslâm âlimleri tarafından mekruh görülmüş, hatta haram olabileceği ileri sürülmüştür. Vârisler arasında hukukî işlemler bakımından ehliyetsizlerin veya eksik ehliyetlilerin bulunması halinde terekeden bu tip harcamaların yapılması da câiz değildir."⁴²

Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı *Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalar*'ının toplandığı eserde, "Cenaze sahiplerinin, merasime katılanlara yemek vb. ikramlarda bulunması uygun mudur?" şeklindeki soruya şöyle cevap verilmiştir: "Bir yakını kaybetmenin üzüntü ve sıkıntısı içinde olan cenaze sahiplerinin, taziye için gelen misafirlere yemek hazırlayıp sunması ilave bir telaş ve sıkıntıya sebep olacağından mekruh görülmüştür.⁴³ Bunun yerine komşular veya yakınlarının, cenaze sahiplerine ve gelen misafirlere ikramda bulunmaları sünnettir.⁴⁴ Bunun yanında cenaze sahiplerinin mezarlıkta veya evde helva, ekmek gibi şeyler dağıtımalarının dinî bir dayanağı yoktur. Dinî bir gereklilik olarak görmeden yapılmasında bir sakınca olmayacağı söylenebilir de bu tür uygulamaların kısa süre sonra cenazeye ilgili bir dinî hüküm olarak algılanması tehlikesi bulunmaktadır. Dolayısıyla bu ikramlar dinî bir zorunluluk olarak yapılırsa, bid'at ve hurafe sayılır."⁴⁵

Suudi Arabistan'da "el-Lecnetü'd-Daime li'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftai" heyeti tarafından verilen 2707 nolu fetvada, taziyede ölünün yakın akrabası tarafından hazırlanan yemek hakkında şunlar ifade edilmiştir: "Ölü yakınlarının taziyeye gelenlere yemek hazırlamaları caiz değildir. Bu yemeğin varislerin mallarından, ölünün üçte bir malından veya taziyeye gelenler tarafından yapılması arasında fark yoktur. Çünkü bu Resulullah'ın sünnetine muhaliftir. Bu konuda Ahmed b. Hanbel, Ebu Dâvud, Tirmizi ve İbn Mâce sahih isnadla Abdullah b. Câfer'in şöyle dediğini rivayet etmektedirler: 'Câfer'in ölüm haberi geldiğinde Allah Resûlü şöyle demiştir: 'Câfer'in ev halkı için yemek hazırlayın, çünkü onları meşgul eden bir musibet başlarına gelmiştir.'⁴⁶ Abdullah b. Ebu Bekir'den gelen bir nakilde o şöyle demiştir: 'Bu sünnet devam edegelmişti, tâki insanlar bunu terk edene kadar.' Ahmed b. Hanbel kuvvetli senetle Cerir b. Abdullah el-Becelî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: 'Bizler ölü evinde toplanmayı ve onların yemek hazırlamalarını

³⁹ İbn Mâce, "Cenâiz", 60; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/204.

⁴⁰ Vehbe ez-Zühaylî, *Mevsûatü'l-fikhi'l-İslamî ve'l-kadâyâ el-mu'asirâ* (Dimeşk: Dârü'l-Fikr, 1989), 2/1578; Türkçe çevirisi, *İslam Fıkah Ansiklopedisi*, çev. Komisyon (İstanbul: Risale yayınları, 1990), 3/97-98.

⁴¹ Heyet, *el-Mevsu'atü'l-fikhiyye* (Kuveyt: Dâru's-Selâsil, 1404), 16/44-45.

⁴² Kürşat Demirci, Mehmet Şener, "Cenaze", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/357.

⁴³ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, 3/148.

⁴⁴ Tirmizî, "Cenâiz", 21.

⁴⁵ Heyet, *Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalar* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021), 221.

⁴⁶ Tirmizî, "Cenâiz", 21; Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 30; İbn Mâce, "Cenâiz", 59.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında düşündüğümüzde; bir cahiliye âdeti olan, ahirette büyük azaba düçar kılan ve lanetlenen fiillerden kabul edilen *niyâhe* derecesinde görülen taziye/ölü/yas evinde, taziye sahipleri tarafından verilen yemek ziyafetinden yenilmesinin caiz olmadığı/bid'at olduğu ve tahrîmen mekruh seviyesinde görüldüğü anlaşılmaktadır. Taziye sahipleri arsında yetim varsa, onun hakkının da olduğu maldan yapılan yemeği yemenin açıkça haram olduğu konusunda da hiç şüpheye yer olmadığı ifade edilmiştir.

Günümüzde ülkemizde taziye geleneği; şehirden şehire, ilçeden ilçeye, köyden köye farklı farklı şekillerde icra edilebilmektedir. Ülkemizin bazı il, ilçe ve köylerinde görev yapan bazı din adamlarıyla yaptığımız görüşmeler sonucunda, ülkemizde hali hazırda icra edilen bazı taziye geleneklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:⁵⁸ Sadece mezarlıkta taziye verme, ölü evinde yeni duyanlar ve yakın akrabalar için taziye verme; hem mezarlıkta hem de ölü evinde; ölü evinde kadınlar için, önünde ise erkekler için belediye tarafından kurulan çadırlarda; evin müsait olmaması halinde evin önünde hem erkekler ve hem de kadınlar için kurulan çadırlarda; bazı yerlerde erkeler için, bazı yerlerde (özellikle doğu ve güneydoğu illerimizde) hem erkek ve hem de kadınlar için *taziye evi/yas evi* gibi isimlendirmelerle açılan müstakil mekânlarda. Sayılan bu farklı taziye kabul etme şekillerinde, taziye yemeği de çeşitlilik göstermektedir. Bazı âdetlerde ne ölü evine yemek dışarıdan götürme, ne de ölü evinde taziyeye gelenlere yemek hazırlama geleneği vardır. Bazı yerlerde ölünün evinde kalanlar için dost akraba tarafından yemek götürülmektedir. Bazı yerlerde "lokma" adıyla genelde taziye sahibi tarafından mezarlıkta ölü defninden sonra yemek dağıtılmaktadır. Bazı yerlerde çadırda taziye için gelenlere dost ve akraba tarafından yemek götürülmektedir. Bazı yerlerde bu yemek taziye sahibi tarafından ikram edilmekte, bazı yerlerde ise ilk gün belediye tarafından, kalan iki günde ise taziye sahibi tarafından verilmektedir. Taziye evi için açılan müstakil mekânlarda ise zaman zaman dost akraba tarafından, çoğunlukla taziye sahibi tarafından yemek ikramı yapılmaktadır. Nadir de olsa bu tür mekânlarda belediye tarafından yemek ikramı yapılabilir.

Klasik kaynaklarda ve son yüz yılda farklı Müslüman beldelerde yapılan çalışmalarda; çalışmanın giriş kısmında daha önce bahsi geçen, ülkemizde yapılan birçok akademik araştırmada ve basında çıkan bazı haberlerde; bunların yanı sıra, farklı bölge ve illerden din adamlarıyla bizzat ya da müftülükler üzerinden telefonla yaptığımız görüşmelerde taziyelerde yemek ikramının bir sorun haline geldiği noktasında şüpheye yer bırakmamaktadır.

Ölü/taziye/yas sahibi tarafından yukarıda sayılan şekillerde taziyeye gelenlere yemek ve içecek ikramının yapılması Müslüman halk arasında sebep olduğu ve dinen hiç kabul edilemeyecek bazı sonuçları/sorunları doğurduğu açıkça gözlemlenmektedir.

Taziye günlerinin bir hüznün günü olması gerekirken, gelenlere yemek sofrası hazırlanmak suretiyle adeta ziyafet ve sevinç günleri haline dönüştüğü, yerine göre "taziye evleri"nin de "ziyafet evleri"ne dönüştüğü; acı kaybindan dolayı üzüntülü olan ölü sahiplerinin, ölüyü düşünmekten ziyade, taziyeye gelenlere yemek hazırlama derdine düştüğü; bazen zengin olan ölü sahipleri için, taziye günlerinin adeta bir gösteriş/riya/şöhret yarışı sahnesine dönüştüğü; yakınları fakir olan ölü sahipleri için ise bu günlerin bir eziyet ve mahcubiyet günlerine döndüğü; yemek âdetinin yerleşmesiyle taziyeye gelenlerin bazısında dinen ve ahlaken hiçbir yere sığdırılmayacak bir davranış olan yemek beklentisinin oluştuğu, yemek vermeyen ölü sahiplerinin yerine göre kınandığı, bu yanlış beklentinin oluşması nedeniyle maddi durumu iyi olanların yanında iyi olmayanların da taziyeye gelenlere yemek vermede kendini mecbur hissettiği; bu mecburiyet hissini bazı durumu iyi olmayan ölü/taziye sahiplerini dînen yasak olan *faizli kredi* çekmeye kadar götürdüğü; bazılarının ise sırf bu harcamalardan dolayı kasaba, markete, fırına ve diğer alışveriş yerlerine borçlandığı, taksitlerini ödeyemediği bu konuda yapılan çalışmalar ve çıkan haberler bu sorunun

⁵⁸ Bizzat şahit olduğumuz ve din adamlarıyla görüştüğümüz veya dolaylı yollardan "taziye geleneği ve yemek" konusunda bilgi sahibi olduğumuz yerleşim yerlerinden bazıları şöyle sıralayabiliriz: Elazığ, Tunceli, Diyarbakır, Malatya, Batman, Siirt, Mardin, Ardahan, Bingöl, Muş, Adıyaman, Adana, Mersin, Konya, Aksaray, Afyonkarahisar, Kahramanmaraş, Ankara, Manisa, Kütahya, Çanakkale, Zonguldak, Hatay, Antep, Edirne, Tekirdağ, İstanbul, Kayseri, Balıkesir, Nevşehir, Kars, Ağrı, Van, Şanlıurfa, Gümüşhane, Sivas, Karaman, Eskişehir.

varlığını açıkça ortaya koymaktadır.

Öncelikle taziyeye gelenin misafir gibi ağırlanmayı beklememesi gerekir. Şehir, ilçe ve belde hükmünde olan yerlerde yemeğe ulaşmanın çok kolay olduğu günümüzde, zaman zaman karşılaşılan sözlerden biri olan *“Taziyeye gelenler aç mı kalsın,”* zannının çok yersiz bir zan olduğu da ortadadır. Taziyeye gelen Müslüman, taziye sahiplerinin eziyetini/külfetini kat kat artırmaya değil külfetini/üzüntüsünü paylaşmaya/azaltmaya geldiğinin bilincinde olmalıdır. Zaman zaman toplumun tümünü ilgilendiren durumlardan biri olan taziye meselesinde, gelenlere *“Zenginler yemek yedirsin, ama fakirler yedirmesin”* demenin bir çözüm olmadığı/olamayacağı ortadadır. Vakıada görünen, fakirlerin de kötü zanlara sebebiyet vermemek adına her türlü sıkıntıya girip yine yemek verdikleri gözlemlenmektedir. Ölü sahiplerinin yemek vermesinin kınandığı rivayetlerde zengin-fakir ayırımı yapılmadığından bazen dile getirilen *“Taziye sahibi zenginse yemek yedirsin, fakirse yedirmesin”* sözünün bir kıymeti olamaz. *“Taziye yemeklerini, taziye sahipleri değil, başkaları yedirmektedir”* iddiasının vakıada çoğu zaman doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Hatta daha acısı *“Taziye sahibi zengin ve itibar sahibiyse onu tanıyan zenginler riya için sıraya girer; ama fakir ve kimsesiz biriye kimse yardım etmez,”* vb. sözlerin, ne yazık ki toplumda zaman zaman dile geldiğine şahit olunmaktadır.

Samimi olarak, sadece taziye/ölü sahipleri için yemek hazırlama amacıyla olan komşu ve dostlar, taziyede ölü sahiplerinin dışında oturanları da hesaba katmak zorunda kaldıklarından, sadece yakınları için hazırlandığında maddi külfet az olurken, taziyeye gelenler de hesaba katıldığından bazen bu maliyet katlanmaktadır. Bu durum ya bu kişiyi bu samimi iyilik yapma isteğinden vazgeçirmekte ya da Allah için samimi iyilik yapma duygusundan uzak, istemeyerek veya utandığı için yemek hazırlamaya itmektedir. Taziye için gelenler de hesaba katılarak yemek yapıldığında bazen gereğinden fazla yemek hazırlanmakta, yenmeyen yemekler israf olmakta ve çöpe atılmaktadır.

Sonuç olarak; özellikle taziye için müstakil mekânların ve taziye çadırlarının toplumda yayılmasıyla birlikte son dönemde artan, taziyelerde verilen yemekler ve onların doğurduğu dinen kerih görülen sonuçlar dikkate alındığında; sedd-i zerâi' kabilinden imkân varsa yemeğin mezarlığa ve taziye için açılan özel mekânlara değil, eskiden de toplumumuzda uygulanagelen ve sünnete daha uygun olan şekliyle, ölünün evinde yemeğin pişmesine engel olmak için doğrudan ölünün en yakınlarının evlerine götürülmesi, ya da bu konuda başka çözümlerin getirilmesi zaruretinin olduğu ortadadır. Bu konuda öneri olarak şunlar sunulabilir:

(1) Öncelikli olarak Müslüman bir toplumda bu konuda sorumluluk sahibi herkese düşen bir görev olarak taziyeye gelen kişinin taziye evinde yiyecek ve içecek ikramı beklentisinin oluşmaması için, toplumda taziye evinde taziye sahipleri tarafından hazırlanan yemeğin/ikramın yenilmesinin insani/vicdani/ahlaki/dini olarak hoş olmayan/cahili/kerih/mekruh bir davranış olduğu bilincinin en küçüğünden en büyüğüne kadar yaygınlaştırılıp yerleşmesini ve bir kültür haline getirilmesini sağlamak;

(2) Toplumun kültürüne, ölü sahibinin yemek yedirememesi halinde oluşacak mahcubiyetin önüne geçmek adına; taziye sahibinin yemek yedirmemesinin değil, yedirmesinin ayıplanması, ayıplanır hale gelmesi için çalışmaların yapılması;

(3) *“Ölmüş yakınımın hayrını veriyorum zannıyla”* yemek yedirenlerin yaptığının hayır değil, aksine dinen kerih görülen bir amel işlediğinin farkında olması, ölmüş yakınımın hayrını bu yolla değil, fakirin direk eline ulaştırmak suretiyle ancak gerçekleşeceği bilincinin toplumda yerleşmesi için çalışmaların yapılması;

(4) Taziye için açılan müstakil yerlerde, taziye sahiplerinin yemek yiyebileceği bölümler ile taziye için gelenlerin oturduğu bölümlerin ayrı olması için, yapım aşamasında bunun göz önünde bulundurulması

(5) Taziyeye gitmenin yemek saatlerine denk getirilmemesi;

(6) Taziye kabul mekânlarının muhabbet mekânlarına dönüşmemesi ve yemek ihtiyacının oluşmaması için taziyenin kısa tutulması, taziye kabulünün her gün akşam namazıyla birlikte bitirilmesi;

(7) Sadece, birinci dereceden ölü yakınları ve uzak diyarlardan gelip aynı gün dönme imkânı olmayan ölünün diğer yakın akrabaları için komşu ve dostlar tarafından yemek ve barınma ihtiyacının

karşılanamaması durumunda; sivil toplum örgütlerinin, belediyelerin veya diğer kurumların bünyesinde bu husus için özel fonların ve gerekli görülen yerlerde özel mekânların yapılması.

Beyanname

- 1. Finans/Teşvik:** Yazar, çalışmada herhangi bir finans/teşvik kullanılmadığını beyan etmektedir.
- 2. Çıkar Çatışması:** Yazar, çalışmada herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.
- 3. Etik Beyan:** Yazar, bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu beyan etmektedir. Bu araştırma için Etik Kurul İzni gerekmemektedir.

Kaynakça

- Abderî, Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammd el-Maliki el-Fâsî. *el-Medhal li İbn Hac* (Madhâlû's-şer'î's-şerîf). Kahire: Mektebetü Dârü't-Türas, ts.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel. *Müsned*. Beyrut: Dâru's-Sadr, ts.
- Âl Bessâm, Abdullah b. Abdurrahman b. Sâlih. *Neylü'l-meârib fi te'zîbi şerhi 'umdeti't-talib*. Mekke: en-Nehdetü'l-Hedîse, 1407.
- Âl Cub'ân, Zafer b. Hasan b. Ali. *et-Ta'ziyetü ve ahkâmuhâ*. Mekke: Dâru Tayyibetü'l-Hadrâi, ts.
- Allame Hillî, Hasan b. Yûsuf b. Mutahhar el-Hillî. *Tezkiretü'l-fukahâ*. Kum: Muessesütü Âlü'l-Beyt li İhyâi't-Türâs, 1414.
- Âmili, Muhammed b. Hasan Hür. *Vesailü'sî'a ilâ tahsili mesâili's-şerî'a*. Beyrut: Dâru'l-İhyâ-i Türâsi'l- 'Arebi, 1403/1983.
- Anadolu Ajansı. "Güneydoğu'da taziye yemeği geleneği sona eriyor". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/guneydoguda-taziye-yemegi-gelenegi-sona-eriyor/1542970>.
- Aslan, Bedri. "İslâm Hukukunda Ölenlerin Ardından Yapılan Bazı Uygulamaların Bidatle İlişkisi -Diyarbakır ve Mardin Örneği-". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/16 (2017), 118-131.
- Balık, Hüseyin. *Modern Dönemde Taziye Geleneği: Taziye Evlerini (Batman Örneği)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Bingöl Online. "Taziye yemekleri kaldırılmalı mı?". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://www.bingolonline.com/haber/taziye-yemekleri-kaldirilmalı-mi-67538.html>.
- Cezîrî, Abdurrahman b. Muhammed. *Kitâbü'l-fikh 'ala'l-mezâhibi'l-erba'a*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiye, 1424/2002.
- Cezîrî, Abdurrahman b. Muhammed. *Dört Mezhebe Göre İslam Fikhi*. Çev. Memet Keskin. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1993.
- Çağrı, Mustafa. "Tâziye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 40/202-203. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- Demirci, Kürşat - Şener, Mehmet. "Cenaze". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 7/353-357. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Diyanethaber*. "Aksaray valiliği, kent genelinde taziye yemeği uygulamasının sonlandırıldığını duyurdu". Erişim Tarihi: 28.10.2022. <https://www.trthaber.com/haber/guncel/aksarayda-taziye-yemegi-uygulamasi-kaldirildi-719517.html>
- Diyanethaber*. "Artık taziye evinde yemek verilmeyecek". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://www.diyanehaber.com.tr/diyarbakir-muftulugu/artik-taziye-evlerinde-yemek-verilmeyecek-h6972.html>.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as eş-Sicistânî. *es-Sünen*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiye, 2009.
- Ebuzer, Celil. "Şanlıurfa'da Değişen Toplumsal Yapıda Taziye Geleneği -Bir Toplumsal Yapı Çözümlemesi-". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/2 (2010), 259 -274.
- Ertan, Mustafa Hakkı. "Soyolojik Açıdan Bataman ve Yöresindeki Taziye Geleneği ve Bu Geleneğin Anadolu Taziye Kültürü ile Karşılaştırılması". *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* 1/1 (2012), 949-962.
- Fib Haber*. "Nevşehir'de bu köyde taziye yemekleri kaldırıldı". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://www.fibhaber.com/nevsehir-de-guncel/nevsehir-de-bu-koyde-taziye-yemekleri-kaldirildi-h112801.html>.
- Firûzâbâdî, Meccüddin Muhammed b. Yakub. *Mu'cemül-kamûsü'l-muhît*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1430/2009.
- Güneydoğu Güncel Haber*. "Dargeçit'te başlık ve taziye yemeği kaldırıldı". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://www.guneydoguguncel.com/dargecit-8217-te-baslik-ve-taziye-yemegi-kaldirildi/6283/>
- Halebî, İbrahim b. Muhammed. *Halebî sağîr*. İstanbul: Akçağ Yayınları, 1983.

- Hatîp eş-Şirbînî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmet. *Muğni'l-muhtâc*. Lübnan: Daru Kütübü'l-İlmiyye, 1994.
- Hattâb, Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman (er-Ru'aynî el-Malikî). *Mevâhibü'l-Celîl fi şerhi muhtasari Halîl*. Lübnan: Dârü'l-Fikr, 1412/1992.
- Hesenî, Murtaza b. Zeyd el-Mahatverî. *Fıkhü'l-muyessere et-tahâre ve's-salât ve'l-cenâiz*. Sana: Mektebetü Bedr, 1432/2011.
- Heyet. *Din İşleri Yüksek Kurulu Fetvalar*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021.
- Heyet. *el-Mevsu'atü'l-fıkhiyye*. Kuveyt: Dâru's-Selâsil, 1404.
- Heyet. *Fetâvâ'l-lecneti'l-dâime li'l-buhûsi'l-ilmîyye*. Cem ve Tertib: Ahmed b. Abdürrezzâk ed-Düveys. nşr. Riâsetü İdâretü'l-buhûsi'l-ilmîyye ve'l-iftai. Riyad: Dâru'l-'Asime, 1416.
- Hın, Mustafa vd. *el-Fikhü'l-menhecî 'alâ mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî*. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1413/1992.
- Hın, Mustafa vd. *Büyük Şâfiî Fıkhî*. Çev. Ali Aslan. İstanbul: Arslan Yayınları, 1994.
- MersinHaber*. "Mersin Horuzlu mahallesinde taziye yemekleri kaldırıldı". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://www.mersinhaber.com/haber-mersin-horuzlu-mahallesinde-taziye-yemegi-kaldirildi/387837>
- Independent Türkçe*. "Taziye yemeği uygulaması nasıl sona erer? Kredi çekenler, borç alanlar, akraba desteğine muhtaç kalanlar anlattı". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://www.indyurk.com/node/6456/haber/taziye-yeme%C4%9Fi-uygulamas%C4%B1-nas%C4%B1-sona-erer-kredi-%C3%A7ekenler-bor%C3%A7-alanlar-akraba>.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn. *Hâşiyetü reddü'l-muhtar 'ale'd-dürri'l-muhtar*. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1410/1995.
- İbn Hacer el-Heytemî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed. *Tuhfetu'l-muhtâc bi Şerhi'l-Muhâc*. Mısır: Metbuatu Mustasfa Muhammed, ts.
- İbnu'l-Humâm, Kemaleddin Muhammed b. Abulvahid. *Fethu'l-kadîr*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424/2003.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddin el-Makdisî. *el-Muğni*. Ürdün: Beytü'l-Efkârü'd-Devliyye, 2003.
- İbn Mace, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid. *es-Sünen*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009.
- İbn Müflih, Şemseddin Muhammed b. Müflih el-Makdisî. *Kitâbu'l-furu'*. Riyâd: Dâru'l-Mueyyif, 1424/2003.
- İbn Teymiyye, Takiyyüdin Ahmed b. Abdulhalim. *Mecmûatü'l-fetâvâ*. Mısır: Dârü'l-Vefâ, 2005/1426.
- İhlas Haber Ajansı*. "Taziye sahiplerini mağdur eden taziye yemeği geleneği". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://www.ihavideo.com.tr/Video/Detay/1222085-cenaze-sahiplerini-magdur-eden-taziye-yemegi-gelenegi>.
- İmam Şâfiî, Muhammed b. İdrîs. *el-Umm*. Beyrut: İbn Hazm, 1426/2005.
- Kent Yaşam Haber*. "İkinci acı taziye yemeği". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://www.yasamgazetesi.com.tr/ozel-haber/ikinci-yikim-taziye-yemegi-h219832.html>.
- Komasyon. *Fetevâyi Hindîyye (Feteva-i Alemgiriyye)*. Çev. Mustafa Efe. İstanbul: Akçağ Yayınları, 1984.
- Komasyon. *Fıkhü'l-ahzân*. Beyrut: Cem'iyetü'l-Me'ârif. 1420/2009.
- Lider Haber Ajansı*. "Kars'ta o mahallede taziye yemeği kaldırıldı". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://www.lha.com.tr/karsta-o-mahallede-taziye-yemegi-kaldirildi-11210h.htm>.
- Malatya Haber*. "Akçadağ'da taziye yemekleri kaldırılıyor". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://malatyahaber.com/haber/akcadagda-taziye-yemegi-kaldiriliyor/>.
- Milliyet*. "Görenler şaşırıyor bu mahallede (Kayseri-Tomarza- Kapukaya Mahellesi) taziye yemeği kaldırıldı". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/gorenler-sasip-kaliyor-bu-mahallede-cenaze-yemegi-kaldirildi-sebebi-ise-6062139>
- Muş Şark Haber*. "Muşta Taziye yemeği kaldırılmıştır". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <http://www.mussarkhaber.com/haber/musta-taziye-evlerinde-yemek-kalkti-12899>.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc. *es-Sahîh*. Kahire: Dâru'l-Ğedîri'l-Cedîd, 2007.
- Nesâî, Ebü Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *es-Sünen*. Beyrut: Daru Kütübü'l-İlmiyye, 2009.
- Nevevi, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *Ravzâtü't-tâlibîn*. Lübnan: Daru Kütübü'l-İlmiyye, ts.
- Ömer, Ahmet Muhtar. *Mu'cemü'l-luğâti'l-'arabiyyeti'l-muyessere*. Kahire: 'Alemü'l-Kütüb, 1429/2008.
- Parin, Suvat vd. "Kent(li)leşme Pratiğinde Yeni Bir Olgu: Taziye Evleri ve Farklılaşan Sosyo-Kültürel Pratikler". *Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences* 5/2 (2012), 212-229.
- Sâvî, Ahmed b. Muhammed el-Mâlikî. *Haşiyetü ala's-şerhi's-sağîr (Bülgêtu's-Sâlik li Ekrabi'l-Mesâlik)*. Lübnan: Dâru'l-Me'ârif, ts.
- Sistânî, Ayetullah Ali Hüseyinî. *Tam İlmihal*. Çev. Komasyon. İstanbul: Ahlulbeyt Yayınları, 2013.
- Şehid-i Evvel, Muhammed b. Cemaleddin Mekkiyyî'l- 'Âmilî. *Zikra's-Şî'a fi ahkâmî's-şerî 'â*. Kum: Muessesütü Âlü'l-Beyt li İhyâi't-Türâs 1419.

- tv04.net. "Van'da Taziye Yemekleri Yasaklandı". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://www.tv04.net/vanda-il-hifzissihha-kurulunda-yeni-kararlar-alindi-taziye-yemekleri-yasaklandi-35367-haberi>.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *es-Sünen*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2011.
- Urfaradikal. "Bu köyde (Şanlıurfa-Viranşehir-Nofeli köyü) taziye yemeği kaldırıldı". Erişim Tarihi: 10.10.2022. <https://www.urfaradikal.com/bu-koyde-taziye-yemekleri-kaldirildi/10/>.
- Yaşar, Mehmet Aziz. "İslam Fıkhı Açısından Taziye Meselesi Üzerine Bir Değerlendirme". *Artuklu Akademi* 4/2 (2017), 110-134.
- Zühaylî, Vehbe. *Mevsûatü'l-fıkhî'l-İslamî ve'l-kadâyâ el-mu'asırâ*. Dimeşk: Dâru'l-Fıkr, 1989.
- Zühaylî, Vehbe. *İslam Fıkh Ansiklopedisi*. Çev. Komisyon. İstanbul: Risale yayınları, 1990.